

**Senter for
europeiske og
asiatiske studier**

RAPPORT

2/2003

ISSN 1500-2683

***Norges deltakelse i Schengen
samarbeidet: Vurderinger og
anbefalinger***

**Kjell A. Eliassen
Nick Sitter**

Norges deltakelse i Schengensamarbeidet: Vurderinger og anbefalinger

**Kjell A. Eliassen
Nick Siter**

April 2003

A publication from:
**Centre for European and Asian Studies at
Norwegian School of Management**
Elias Smiths vei 15
PO Box 580
N-1302 Sandvika
Norway

KONSENTRAT

Denne rapporten analyserer Norges deltagelse i EUs justis- og politisamarbeid (Schengen-samarbeidet), vurderer de ulike aktørenes erfaringer med dette frem til nå, og fremmer forslag om hvordan dette arbeidet kan forbedres. Rapporten er skrevet på oppdrag fra Politiavdelingen i Justis- og Politidepartementet. Rapporten tredelt. Den førest delen tar opp de ulike aktørenes oppfatninger om hva samarbeidet innebærer og hvilke muligheter det gir. Den andre delen vurderer erfaringene med norsk deltakelse på politisk-, embetsmanns- og ekspertnivå. Den siste delen fremmer konkrete forslag til hvordan Norges arbeid kan forbedres.

Rapporten viser hvordan det er vesentlige forskjeller i oppfatningene av Schengen-samarbeidet i Norge og i EU. Norske myndigheter oppfatter at vi ikke i tilstrekkelig grad har utnyttet mulighetene i Schengen-samarbeidet og at EU legger begrensninger på vår deltagelse. EUs representanter og enkelte medlemsland anser derimot avtalen som meget gunstig for Norge og mener at vi har fått mer innpass i EU en vi normalt ville ha fått hvis ikke Schengen avtalen hadde vært inngått før Schengen ble integrert i EU ved Amsterdamtraktaten.

Imidlertid fungerer Schengen-samarbeidet forskjellig på de ulike nivåene. På ministernivå møter vi en del velvilje, men det er klare formelle begrensninger på hvor integrert Norge kan være. Samtidig er kompetansen, og særlig systemkompetansen, mindre hos den politiske ledelsen i Norge enn hos EUs ministre. Selv med de begrensede mulighetene som Norge har i Schengen er det allikevel muligheter for å delta mer aktivt.

På embetsmannsnivå er systemkompetansen bedre og deltagelsen mer omfattende, men de formelle begrensningene er de samme. Her kommer det frem at det hos EU foregår en betydelig politikkutforming før Norge involveres. Dette beror delvis på at Schengen utgjør en minskende del av et raskt voksende Justice- and Home Affairs (JHA) samarbeid innen EU. Også her er det muligheter for mer aktiv deltakelse, dersom det gis en politisk prioritering.

På arbeidsgruppe nivå, og særlig i ad hoc prosjekter, fungerer derimot Norges deltagelse langt mer som om vi var fullverdige EU-medlemmer. De formelle begrensningene betyr her mindre enn sakkunnskap. Allikevel kan det være problemer knyttet til formannskap, agendasetting, prioriteringer og manglende mulighet til å bruke norsk. Spesielt på dette nivået, men også på de andre to, betyr uformelle kontakter mye, men vi er ikke alltid like flinke til å utnytte disse.

Den første av de mer tvergående konklusjonene er at til tross for de formelle begrensningene i Schengen organene er det store muligheter for at Norge kan føre justis- og politipolitikk i andre formelle og uformelle fora. Norge har i alt for liten grad utnyttet andre deler av EU systemet enn kontakten med Rådet. Både Parlamentet og Kommisjonen er i økende grad involvert i JHA saker. Den bilaterale kontakten med justismyndighetene og andre departementer i medlemslandene om JHA spørsmål bør styrkes vesentlig. På områder der Norge av formelle årsaker ikke kan delta i EUs

arbeid, kan vi utforme politikk i samarbeid med EU innen og overfor andre internasjonale organisasjoner, som FN. Videre har ikke Norge fullt utnyttet mulighetene for å ta initiativ til samarbeid med grupper av EU land om konkrete prosjekter, eller til seminarer, utredninger, og opplæringsprogrammer. Dette tiltak som ikke begrenses av formelle regler, og som delvis etterspørres av EU, for eksempel i forbindelse med norsk formannskap.

Norsk politi- og justisfaglig kompetanse er anerkjent i EU, men i mange tilfeller mangler de norske representantene en bredere systemkompetanse. Dette gjelder både på lavere embetsmannsnivå og på toppnivå i departementene. Norges deltagelse har stort sett et fornuftig omfang, men både kompetanse og deltakelse er delvis et resursspørsmål. Det kunne også være ønskelig med politifaglig kompetanse i EU delegasjonen. Selv om norske representanter i mange tilfeller er aktive, kunne ekspertise og deltakelse utnyttes noe bedre, spesielt i uformelle sammenhenger.

I løpet av det siste halvåret ser det ut til at både forberedelse og koordinering av Norges deltagelse har blitt vesentlig forbedret. Formaliserte prosedyrer og regelmessige møter er en forutsetning for at Norge skal kunne utnytte deltagelsen i Schengen-systemet fullt ut. Hittil har dette vært for personavhengig. Det er behov for sterkere koordinering mellom departementenes representanter på EU - delegasjonen, og mer bevisst felles strategiutforming på departementsnivå i Oslo.

Det er et klart behov for mer informasjon om Schengen-samarbeidet i Norge. Dette gjelder både i forbindelse med saksforberedelse og praktisering av Schengen-regler ute i etatene. UDs arbeid med et nytt elektronisk informasjonssystem er et skritt i riktig retning, og EU delegasjonenes informasjonsarbeid mot departementene og etatene har blitt styrket. Det er viktig at det utvikles gode rutiner for dette som sikrer at informasjon er oppdatert og automatisk blir sendt til de berørte institusjoner. Dette gjelder ikke kun de saker som forberedes av EU og norske aktørers synspunkter, men også andre medlemslands preferanser og strategier. Det er også et voksende behov for å informere andre etater og institusjoner i Norge om EUs beslutninger og politikk på dette området. Dette gjelder særlig med hensyn til å få SIS og andre datasystemer integrert i de ulike etatenes daglige arbeid.

Bakgrunn

Denne rapporten analyserer Norges deltakelser i Schengensamarbeidet og kommer med forslag til hvordan denne deltakelsen kan utnyttes bedre. Dette prosjektet er utført ved Senter for europeiske og asiatiske studier ved Handelshøyskolen - BI (SEAS) på vegne av Politiavdelingen i Justis- og politidepartementet.

Målsettingen med prosjektet er først og fremst å se på muligheter for å effektivisere samarbeidet med EU gjennom Schengen, og å etablere kunnskaper om EUs justis- og politisamarbeid og Norges deltakelse i Schengen. Sentrale spørsmål i rapporten er i hvilken grad de politiske styringssignalene blir ivaretatt, om justissektorens påvirkningsmuligheter kan forbedres og hvordan de kan forbedres? Dette gjelder både i forhold til fora hvor justissektoren deltar, men kanskje særlig i forhold til fora og de saker hvor vi ikke har adgang til EUs justis- og politisamarbeide. Det er dermed justissektorens påvirkningsmuligheter og deltakelsesstrategi som vektlegges i rapporten mer enn en detaljert beskrivelse av samarbeidet. Justissektorens deltakelse og påvirkningsmuligheter forutsetter imidlertid i mange saker en samordning og et samarbeid med andre myndigheter, både myndighetene hjemme og norske myndigheter i utlandet (Brussel). Disse horisontale relasjonene er derfor også vurdert i rapporten.

Prosjektet har først kort beskrevet hvilke muligheter Norge har for å delta i ulike aspekter ved Schengensamarbeidet med EU og hvordan vi utnytter disse mulighetene. Den ser på hvilke fora vi er medlemmer av, hvem som deltar, hvordan deltakelsen foregår, i hvilken grad vi får innflytelse og hva berørte norske interesser mener om effektene av den norske deltakelsen. Samarbeidet på norsk side i forhold til Schengen, innen politiet, justissektoren og på tvers av sektorer med Utenriksdepartementet, Kommunal- og Regionaldepartementet, Forsvarsdepartementet og andre instanser er også tatt opp.

Prosjektets andre og viktigste del analyserer hvordan deltakelsen i Schengen kan effektiviseres og hvordan muligheten for at vår involvering i EUs informasjons, beslutnings og implementeringsprosess kan utnyttes ennå bedre og mer samordnet. Rapporten drøfter Norges strategier for og erfaringer med samarbeidet innen

Schengen med sikte på å identifisere mulighetene for en mer effektiv deltakelse, påvirkning, informasjonsutveksling og implementering. Det blir også sett på om deltakelsen kan samordnes og koordineres blant alle de ulike instansene som deltar og mellom de ulike prosessene innen Schengensamarbeidet. Det er i tillegg fokusert på ulike strategier for å møte de situasjoner hvor Norge ikke får anledning til å delta i politikktutforming. Samtidig vil det bli foreslått hvordan Norge i slike tilfeller skal påvirke beslutningene gjennom andre påvirkningskanaler enn det formelle Schengensamarbeidet.

Prosjektets mandat kan oppsummeres i følgende fem punkter som departementet har fremhevet:

1. Beskrive målsettingene generelt og spesielt med Schengensamarbeidet.
2. Beskrive strategien for å nå målsettingene.
3. Beskrive Norges deltakelse i Schengensamarbeidet.
4. Vurdere Schengensamarbeidet – både vertikalt og horisontalt.
5. Vurdere vår strategi for å nå målsettingene, og foreslå effektiviserende tiltak.

Prosjektet startet i desember 2002 og ble avsluttet 15. april 2003. Det er gjennomført ved Senter for europeiske og asiatiske studier ved Handelshøyskolen - BI (SEAS). Denne rapporten er basert på offentlige dokumenter, rapporter, avisartikler og intervjuer med representanter for Justis- og politidepartementet, Kommunal- og regional departementet, Kripos, POD og UDI i Oslo og representanter for den norske delegasjon til EU, Ministerrådet, justisråder og representanter fra EU Parlamentet og Kommisjonen. Intervjuene i Oslo ble gjennomført 12. desember 2002 og 5., 6. og 10. mars 2003. Intervjuene i Brussel ble gjennomført 14., 18., 19. og 21. februar og 3., 10., 14., 17., 18. og 21. mars 2003.¹ Noen av intervjupersonene er blitt intervjuet flere ganger og har også gitt ytterligere skriftlig materiale som er brukt i undersøkelsen.

---

¹ Intervju personer i Norge. Avdelingsdirektør Tom Bunsell, JD, Avdelingsdirektør Sissel Pettersen, KR, Avdelingsdirektør Jan Bugge-Mahrt, UD, Assisterende Politidirektør Odd Berner Malme, POD, Politiavdelingssjef Pål Inge Brekken og Politiadjutant Sverre J. W. Bromander, Kripos, Rådgiver Torun Skard, UDI.

I Brussel ble følgende intervjuet, Ministerråd Elisabeth Walaas, Justisråd Anne Marie Borgvad, og Regionalråd Jan Edøy Norges Delegasjon til EU, Wouter van de Rijt, Giles de Kerchove og Niels

I de fleste tilfeller er de synspunkter og argumenter som intervjuobjektene har kommet med ikke sitert eller spesielt referert til i rapporten. Kun i de tilfeller hvor dette er meget vesentlig for konklusjonene og i den grad intervjuobjektene har gitt sitt samtykke er deres uttalelser sitert. Dette er en fremgangsmåte som er avtalt med oppdragsgiver og satt som en betingelse for intervjuene.

Senter for europeiske og asiatiske studier (SEAS) ble opprettet høsten 1995. Det er en videreføring av Senter for europeiske studier (1988) som hadde som formål å arbeide med kompetanseoppbygging, undervisning og forskning om EU, EØS og europeiske spørsmål generelt. Senteret er nå også engasjert i Asia, hvor vi bidrar både med undervisning og har separate forskningsprogram. Vi har i de siste årene arbeidet med forsknings- og utredningsprosjekter for offentlig sektor, næringsliv og forskningsråd innen spørsmål knyttet til EU, Det indre marked og EØS, samt EU og europeisering som rammebetingelser for norsk næringslivs- og konkurransepolitikk, forsvars- og sikkerhetspolitikk samt sektororienterte studier.

Bracke i Ministerrådet, Graham Watson i Europaparlamentet, Haukur Gudmundsson i Islands Delegasjon til EU . I tillegg har vi hatt samtaler med justiseksperter ved Universite Libre de Bruxelles, bla. I forbindelse med konferanse om Schengen, 17-18 mars 2003.

Norges tilknytning til Schengen og EUs justissamarbeid

Norges interesse for medlemskapet i Schengensamarbeidet er knyttet opp til tre ulike forhold: For det første, å unngå at det kommer passtvang mellom Norge og Island og de tre nordiske EU medlemslandene. For det andre, å knytte Norge i sterkest mulig grad til det videre JHA samarbeidet i EU. For det tredje utgjør Schengensamarbeidet en viktig mulighet til å knytte Norge nærmest mulig til EU uten medlemskap, det som kalles 'norske metoden' for europeisk integrasjon. Det første formålet har almen tilslutning, den andre målsetninger er det også bred enighet om, men den tredje er mer avhengig av den generelle holdningen hos ulike grupper til forholdet mellom Norge og EU.

Schengen-samarbeidet er i utgangspunktet en avtale om fri flyt av personer uten passkontroll ved landegrensene mellom medlemsstatene. Samtidig innebærer dette samarbeid i forhold til komplementære tiltak innen justis og politisamarbeid i forhold til den frie bevegelsen av personer. Det er derfor i Norges interesse å få alle disse tilliggende aktiviteter til å fungere best mulig for å ha god grensekontroll og full oversikt over konsekvensene av den frie flyten av personer internt i Schengen-området. Dette var i utgangspunktet også rammen for de andre Schengen landenes interesser inntil avtalen ble en del av EUs Justice and Home Affairs (JHA) politikk gjennom Amsterdam-traktaten.

Når Schengen ble en del av EU var det også i Norges interesse å utnytte dette til å knytte seg opp mot det som nå er et raskt ekspanderende JHA område. Etter Amsterdam var det imidlertid i EUs interesse å passe på at Norges deltakelse ikke går ut over EUs lover og regler, og ikke bringer Norge inn i et pseudo-medlemskap i EU. EU var interessert i å utnytte de kunnskaper og den ekspertise som Norge hadde på dette området, men da gjennom uformelle ordninger. Selv om vi ikke formelt sett får lov til å delta innen andre ikke Schengen relevante deler av JHA området, oppfordres vi til å være aktive på andre måter i forhold til de problemstillingene som EU tar opp.

Schengen-samarbeidet har brakt Norge nærmere inn i EUs beslutningsstruktur og direkte inn i deres organer enn noe annet norsk samarbeid med EU. Dette gjør at noen fristes til å bruke dette som et argument for å utvide Norges deltakelse i europeisk

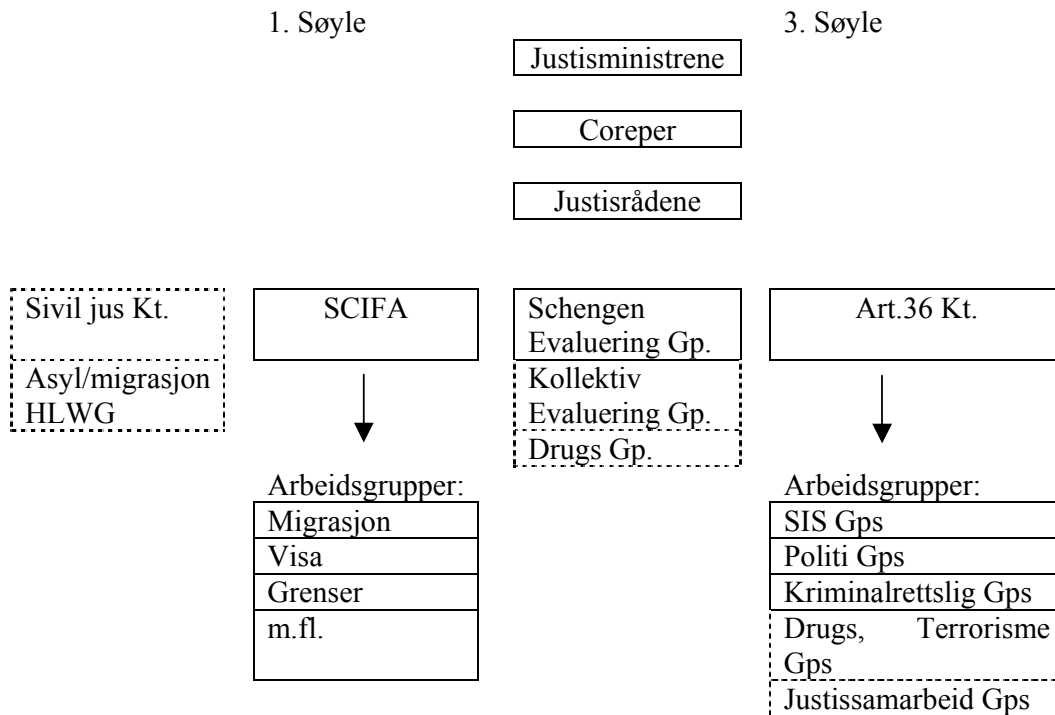
integrasjon, også utover JHA. Det er derfor interesse for å strekke JHA feltet så langt som mulig, og å utvikle tilsvarende mekanismer på andre områder, for eksempel utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette er sannsynligvis ikke i EUs interesse. Samtidig er det også uklart hvor bred oppslutning en slik strategi har i Norge.

EUs JHA samarbeid bygger på tre brede utviklinger i samarbeid mellom medlemsstatene, knyttet til fri personflyt, tiltak opprettet for å kompensere for de nye problemene som følger fri personflyt, og samarbeid med hensyn til kriminal lovgivning. Både initiativet til politisamarbeid mot terrorisme i form av TREVI, opprettet i 1975, og til fri flyt av personer i form av Schengen-avtalen, undertegnet i 1985, men satt i verk først ti år senere, begynte tilværelsen som mellomstatlig samarbeid. Begge utgjorde forsøk på å kompensere for de nye utfordringer som nærmere økonomisk integrasjon innebærer, særlig etter Enhetstraktaten og etableringen av det Indre Market. Gjennom Maastricht-avtalen, forhandlet i 1991, ble det mye av det mellomstatlige samarbeidet på dette feltet lagt i EUs Tredje søyle (JHA), mens visa samarbeid ble lagt i den Første søylen (overnasjonalt samarbeid vedrørende det Indre Marked), og Schengen samarbeidet holdt utenfor EU. Schengen ble ikke lagt inn under EU før ved Amsterdam-avtalen i 1997. Amsterdamavtalen overførte de delene av JHA arbeidet som er direkte knyttet til fri personflyt til Første søyle (se figur 1). EU Konventets forberedelser for videre traktatendringer kan imidlertid medføre at denne søylestrukturen fjernes.

Nøkkelen til Norges deltakelse i EUs JHA samarbeid lå i den Nordiske Passunionen, etablert i 1957 på grunnlag av at et felles arbeidsmarked var opprettet tre år tidligere. Ved Danmarks inntreden i EU (EF) i 1973, forpliktet landet seg til konsultasjoner med de andre nordiske landene hvis EU regler som kunne være i strid med Passunionen skulle bli vedtatt. Disse potensielle problemene for Danmark ble virkelige da det ble klart at Schengen skulle tre i kraft i 1995, samme år som Sverige og Finland gikk inn i EU. Ettersom det var lite aktuelt for de tre nordiske EU landene å stå utenfor Schengen, ble avtaler med først observatør status og så fullere assosiering og deltakelse i Schengen samarbeidet for Norge og Island fremforhandlet. EU har siden gitt klart uttrykk for at uten den Nordiske Passunionen ville Norge og Island aldri fått en så gunstig adgang til Schengen samarbeidet som man forhandlet

frem i 1996, for ikke å snakke om den nye avtalen i 1999 etter at Schengen ble integrert i EU.

Figur 1. EUs JHA Samarbeid.*

Kt. = Komité; Gp = Gruppe; Gps = Grupper; HLWG = High Level Working Group

*Norsk deltakelse (fast eller tidvis) indikert ved hele bokser, ikke-Schengen-relevante grupper i bokser med brutte linjer. Ikke alle individuelle arbeidsgrupper er listet.

I den nye avtalen fra 1999 ble den taleretten i Schengen-organene som Norge og Island hadde forhandlet seg frem til i 1996 erstattet med et nytt Fellesorgan for Schengen-relevante saker. Dette vil i praksis si at når EU's organer på JHA området diskuterer saker som anses som relevante for Schengen avtalen, møter de som Fellesorgan med norsk og islandsk deltakelse (men ikke stemmerett). Dette gjelder fra Ministerråds- til arbeidsgruppenivå, men erfaringene med deltakelse har vist seg å variere noe med nivåene. Tre trekk ved den nye ordningen er særlig viktige.

For det første, som det fremgår av Figur 1, er ikke alle EUs JHA saker Schengen-relevante, og i praksis er det Ministerrådets juridiske tjeneste som har størst innflytelse på hvorvidt saker er Schengen-relevante. Her har den juridiske tjenesten vist seg å ha et noe snevrere syn på Schengen-relevans enn man ofte har ønsket fra norsk hold.

For det andre, er Fellesorganet et nytt organ, som gir Norge og Island dyp adgang inn i EUs arbeids- og beslutningsprosess. Organet ble imidlertid etablert uten at alle retningslinjer og prosedyrer var fullt avklart, så operasjonaliseringen av samarbeidet har blitt utviklet gradvis over tid. Dette har åpnet for relativt store forskjeller fra det ene rådsformannskapet til det andre. Uklarhetene har også skapt en viss grad av potensiell innflytelse fra norsk side over hvordan samarbeidet skulle formaliseres og utvikles. Det kan også åpne for endringer hvis Schengensamarbeidet utvides til å inkludere Sveits. De har mindre interesse av bred tolkning av en samarbeidsavtale enn Norge og Island.

For det tredje, er Schengen avtalen på noen måter allerede blitt for begrenset. EUs JHA sektor utgjør et dynamisk system, i stadig endring og med rom for å få en økt rolle ved neste traktatsrevisjon. En rekke saker som faller utenfor Schengen i EUs JHA samarbeide har blitt aktualisert etter 11. september 2001, særlig bekjempelse av terrorisme og organisert kriminalitet. Her har Norge stor interesse av et nærmere samarbeid.

På norsk side ble hovdeansvaret for Schengen-samarbeidet lagt til Justisdepartementet i samarbeid med Utenriksdepartementet. Fordelingen i 1999 la hovedansvaret for saker som faller under Første søyle hos Utlendingsavdelingen (UTA). Søyle tre sakene ble lagt til Politiavdelingen PIA. Sivilavdelingen (SIA) fikk selvstendig ansvar for å følge opp de Schengen sakene som falt innenfor avdelingens område.

KRD har hovedansvar for den delen av Schengen-samarbeidet som er lagt til EUs Første søyle, og arbeidet utføres i samarbeid med UD og JD og underliggende etater. Dette dreier seg om områdene migrasjon, grenser og asylpolitikk. EUs Strategic Committee on Immigration, Frontiers and Asylum (SCIFA) møter som Fellesorgan når den drøfter Schengen-relevante saker. KRD og UDI deltar fast for Norge, med

deltagelse fra UD og POD når de selv ønsker å delta. Ansvarsavgrænsingen mellom UDI og POD reflekterer avgrænsingen mellom policy og operasjonelle saker. KRD (med UD) og UDI dekker derfor mye av arbeidet med visa saker, fri bevegelse av personer, Schengen regler og ulovlig innvandring (CIREFI) på det politiske plan, der arbeidsgruppene alltid møter som Fellesorgan, samt migrasjon og utvisning, der arbeidsgruppene av og til sitter som Fellesorgan. POD og Kripos deltar på det mer operasjonelle plan i forhold til asyl og grenser, for eksempel i arbeid med illegale dokumenter og teknisk arbeid med visa merker (Calovi komiteen). Etter at operasjonelle saker knyttet til ytre grenser og grensepoliti ble lagt hos SCIFA+ har POD blitt dypt involvert her. Det diskuteres imidlertid hvorvidt dette operasjonelle arbeidet, som av og til faller mellom Første og Tredje søyle (politisamarbeid), bør flyttes over til en ny komité på lik linje med SCIFA og Artikkel 36 Komiteen.

JD, med POD og Kripos, har hovedansvaret for den delen av Schengen-samarbeidet som er lagt til EUs Tredje søyle, og arbeidet utføres i samarbeid med UD. Artikkel 36 Komiteen dekker politisamarbeid, tollsamarbeid, arbeid med bekjempelse av terrorisme, narkotika og organisert kriminalitet, samt Schengens informasjonssamarbeid (SIS, Schengen Information System), og juridisk samarbeid. Som samarbeidet i Første søyle, fungerer dette arbeidet best i de fora der Norge alltid deltar, dvs. de som alltid møter som Fellesorgan, fordi man der oppfattes nesten som fullverdige EU medlemmer. Dette gjelder særlig arbeidet med SIS og tekniske spørsmål knyttet til SIS, der Kripos til og med har fått lede en undergruppe på tross av Norges kvasi-medlemskap. Kripos er det norske nasjonale kontoret for SIRENE, kontaktnettet for SIS. Norge har ikke vært med på arbeidet med den Europeiske Arrestordre, men forventes å kunne delta i ettertid. Forhandlingene om dette er i gang.

Arbeidsgruppene rettet mot politisamarbeid og justissamarbeid knyttet til politisamarbeid og sivil- og straffesaker møter ikke alltid som Fellesorgan fordi dette arbeidet ikke nødvendigvis defineres som Schengen relevant, men her er det allikevel en viss dialog. Fra norsk side får man sjeldent innblikk i arbeidet med bekjempelse av organisert kriminalitet, narkotika og terrorisme, der Norge ikke har adgang til å delta (eller deltar meget sjeldent: narkotika). Det konkrete samarbeidet med Europol (det europeiske politikontor, for samarbeid og informasjonsutveksling) ivaretas av POD,

og fra JDs side arbeides det med fremtidig tilknytning til Eurojust (Europols tilsvarende organ på justisområdet) og bekjempelse av grov organisert kriminalitet.

Schengens evalueringsgruppe ligger på tvers av søylene, på samme nivå som SCIFA og Artikkel 36 Komiteen, og tar opp evaluering av arbeidet, resultatene og de operasjonelle sidene av Schengen. Her deltar Norge fullt ut ettersom arbeidet alltid er Schengen-relevant, og tilknytningen er derfor sterk. Dette er JDs ansvar, og POD ivaretar derfor arbeidet. Mye er knyttet til 'best practice', rapportering og evaluering samt utvikling av best practice kataloger, og her deltar man fra norsk side meget aktivt.

Vurdering av Norges deltagelse i Schengensamarbeidet

Generelt sett har Norges deltagelse i Schengen fungert etter hensikten. EU fikk de nordiske medlemmene med i Schengen-samarbeidet uten å ødelegge den nordiske passunionen, og Norge og Island fikk en helt spesiell deltagelse på JHA området. Det er imidlertid ulike oppfatninger om både hvor langt denne deltakelsen kan strekkes og hvilken innflytelse den kan gi Norge, samt hvilke andre aspekter ved JHA politikken Norge kan delta i.

Enkelte norske intervjuobjekter uttrykker en viss grad av skuffelse over hvordan Fellesorganet fungerer. Dels blir Norge utelukket fra de substansielle diskusjonene og bare formelt hørt etter at EU landene har fattet sin beslutning, og dels er det meget begrensede saksområder som taes opp i Fellesorganet i forhold til hele JHA området i EU. EU er på sin side skuffet over at ikke Norge forstår og verdsetter hvor 'heldig' man er som har fått en ordning som sikrer adgang til selve beslutningsprosessen. Vår deltagelse på Schengen-området innebærer en dypere grad av involvering enn noe annet samarbeid med EU, EØS inkludert. Representanter fra Rådet mener at man i mange tilfeller gir Norge mer rettigheter enn Rådets juridiske tjeneste mener er rettslig korrekt. Schengen-løsningen var kun mulig fordi Norge allerede var med i Schengen før samarbeidet ble flyttet inn i EU. Det er også en del norske intervjuobjekter som er opptatt av at det er nettopp velfungerende teknisk Schengenarbeid som er det viktigste med samarbeidet, og ikke at Norge skal delta så mye som mulig i EUs JHA politikk. Vår vurdering er derfor at man kan si at ordningen på mange måter fungerer så bra som man kunne forvente.

Ikke desto mindre er det naturligvis noen svakheter sett fra Norges side. Av og til har man inntrykk av at EU allerede har tatt beslutningene og bare i ettertid orienterer Norge og Island. Dette gjelder først og fremst på politisk og høyt embetsmannsnivå, og har vært et større problem når Fellesorganet blir lagt på slutten av EUs Rådsmøter i stedet for at Rådsmøtene begynner med Schengen saker. Norge får holde sine innlegg, men disse har liten betydning for innholdet i EUs avgjørelser. Spesielt på minister nivå stilles det av og til spørsmål om hvorvidt Norge uansett kunne påvirke avgjørelsenene. Det er også sterkt delte meninger om Fellesorganet i det hele tatt bør

brukes til noe mer enn kun å behandle de strengt definert Schengen-relevante problemstillingene.

Schengen-relevansen er et av de større problemene med norsk deltakelse. Noen av spørsmålene knyttet til dette er nå avklart, men ikke nødvendigvis slik Norge ønsker. På den annen side utgjøre Schengen relevante saker en stadig mindre del av JHA samarbeidet i EU fordi JHA samarbeidet stadig vokser. Dette er derfor det store fremtidige problemet med Norges Schengen-deltakelse. De aller fleste EU land har liten interesse i å involvere Norge på områder som ikke er strengt tatt nødvendig for at den frie bevegelse skal kunne fungere, selv om norsk deltagelse faglig sett kunne være interessant fordi det bringer et ikke-medlemsland ennå dypere inn i EUs beslutningsprosess. Arbeid mot narkotikahandel og menneskesmugling er gode eksempler på dette.

Dersom Sveits kommer med i Schengen-samarbeidet på linje med Norge vil de sannsynligvis ønske en minimumsdefinisjon av Schengen-relevansen, nemlig det som skal til for å få fri personbevegelse til å fungere. Derimot ønsker vi en maksimumsdefinisjon. Imidlertid er det viktig at sveitsisk medlemskap vil styrke mange EU lands interesse for at Schengen opprettholdes. Dette gjelder særlig land som grenser til Sveits.

En av de store sakene i senere tid har vært den europeiske arrestordren. Her er Norge ikke med, fordi det ikke defineres som Schengen relevant. Årsaken til dette var mindre juss enn spørsmålet om å finne en måte å få med Storbritannia og Irland, selv om de ikke er med i Schengen. Norge har allikevel ønsket å være med på dette området, men EU er skeptisk til om Norge skjønner hva det innebærer. Norge er nå i ferd med å starte forhandlinger om hvordan de kan delta. En felles arrestordre betyr imidlertid langt mer suverenitetsavgivelse enn både dagens Schengen og EØS. Er Norge villig til å være med på dette?

Når de opptrer i Rådet anses norske politikere noen ganger som for forsiktige. De godtar prosedyreoverkjøring, mangler ofte informasjon og kan være noe begrenset forberedt. Spørsmålet er om dette til en viss grad skyldes manglende strategi om hva Fellesorganet skal brukes til. Videre varierer ulike formannskapslands holdninger til

Norge betydelig. Dette påvirker også innflytelsesmulighetene, og det er derfor viktig å tilpasse norsk strategi til det roterende formannskapet. Det er mer skepsis til Norge på minister og embetsmannsnivå enn på arbeidsgruppenivå. Denne marginaliseringen vil sannsynligvis forsterkes med EUs utvidelse til 27 medlemsland. Vi vil være en av mange flere, og taletid og andre deltakelsesformer kan bli begrenset. Også her er det et problem at alle unntatt Norge og Island kan snakke på eget språk.

Disse problemene går også igjen på Coreper nivå. Det at møtefrekvensen er hyppigere på dette nivået enn på minister nivået kan imidlertid bidra til å styrke Norges rolle. Det er på embetsmannsnivå at kompromissene utformes, og de utvikles sjelden i de formelle møtene. Norge deltar kun på møtene med JHA-rådene når de behandler helt konkrete Schengen-relevante saker, og deltar ikke i andre uformelle diskusjoner mellom JHA-rådene forut for Coreper møtene.

På begge disse nivåene skifter Norge/Island og EU på formannskapet i fellesorganet, som derfor ikke samsvarer med det viktigere formannskapet i Rådet. Det norske formannskapet i 2002 virket noe dårlig planlagt og svakt gjennomført. Flere utenlandske aktører mente at mulighetene som ligger i formannskapet var betydelig underutnyttet. Det etterlot tvil om Norges interesse i å utnytte Schengen-samarbeidet, på tross av at vi stadig uttrykker ønske om mer involvering. Formannskapet er en sjanse til å styrke norsk legitimitet og lanserer nye ideer på områder der Norge har kompetanse og EU er interessert. Dette kan gjøres for eksempel gjennom seminarer, studiebesøk, prosjekter og andre aktiviteter knyttet til formannskapet. Med EUs utvidelse vil rotasjonsordningen antagelig bli utsatt for sterkt press, fordi medlemslandene mener det er uriktig at Norge og Island får formannskapet annet hvert år mens EU landene får vente opp til tretten år. Store land er spesielt lite lykkelig over dette.

Samarbeidet virker aller best på arbeidsgruppe nivå på tross av at Norge ikke får formannskapet her. Formelle regler er langt mindre viktig her enn kunnskap og uformelle kontakter. Ekspertise er viktigere enn nasjonalitet. Dette er tekniske, ikke politiske komiteer. Her er det tydelig at jo oftere og mer regelmessige møtene er, desto mer integrert er Norge. Stort sett evalueres Norges deltakelse som god. Norge opptrer profesjonelt, og unngår å være 'møteplager', men er aktive når man har noe å

tilføre. Norge er kanskje ikke like flinke som medlemslandene til å utnytte uformelle kontakter og det som foregår før, mellom og etter møtene. De som gir uttrykk for at de behersker dette er mer tilfreds med hva de får ut av arbeidsgruppene. Deltakelsen oppfattes av og til som noe 'tynn' av EU, og Norge kunne muligens i noen tilfeller sende flere representanter.

Norge har til og med fått lede noen grupper, selv om Ministerrådets juridiske tjeneste ikke liker dette. Her foregår aktivitetene på engelsk, og det stiller alle land mer på lik fot. Her er aktiv deltakelse særlig viktig. Det er mindre sjanse for å fremstå som 'møteplager', og det er viktig å ha velbegrunnede meninger om de aller fleste aspektene av en gruppes arbeid. Særlig når saker som ikke innebærer obligatoriske forpliktelser, som for eksempel best practice, stiller Norge nesten på linje med EU land.

En måte å kompensere for manglende norsk deltakelse i de uformelle forberedelsene for Rådsmøtene er å være mer aktiv på bilateral basis. Flere intervjuobjekter påpekte at Norge i alt for liten grad har kontakt med medlemslandene i JHA saker. Norge rådes til å ta mer initiativ overfor de andre justisdepartementene dersom man ønsker å utøve mer innflytelse på nye saker, fordi det er medlemsstatene som ofte er drivkraften her. Det vil på denne måten være lettere å få gjennomslag for norske synspunkter enn bare gjennom de formelle organene. Dette krever sterk sakskunnskap fra norsk side.

Flere land har også aktive juridiske miljøer som arbeider med JHA saker utenfor departementene, blant annet ved forskningsmiljøer og universitetene. To eksempler på dette er Universitetet i Trier og det Frie Universitet i Brussel (ULB). Både Ministerrådet og Kommisjonen bruker ofte disse miljøene til å lage utredninger og utarbeid forslag. Her har også Norge store muligheter for innflytelse dersom man har klare synspunkter og bred ekspertise. Et samarbeid om aktiviteter her er noe som man umiddelbart kan få i gang.

Norges forsøk på å pleie formannskapslandene anses som meget viktig. Det er formannskapet som styrer prosessene på JHA området, og det er formannskapslandene som tar mange av initiativene til nye tiltak og utformer de nye

vedtakene. Her er det foreslått at man foretar flere besøk i halvåret, samt at man kommer med innspill og ideer, og gjerne også er med på å organisere foredrag, seminarer og lignende i eller i samarbeid med formannskapslandene. Det er viktig at de norske innspillene er av sentral betydning for EU landene, og ikke bare for Norges forhold til EU.

Norge har i for liten grad utnyttet Kommisjonen som en mulighet for å fremme synspunkter vedrørende JHA saker. Kommisjonens rolle på JHA området er i dag begrenset, men den forventes å øke i fremtiden. Dette gjelder spesielt tidlig saksforberedelse og implementering av vedtak. Det er i dag, i stor grad, Ministerrådet som har ansvaret for JHA området, men rådet er lite egnet til å løse oppgaver i forbindelse med implementering av vedtak. Rådet vil sannsynligvis også i fremtiden ha ansvaret for lovgivningen på dette feltet, spesielt så lenge medlemslandene har anledning til å fremme forslag. De operative delene av JHA delene forventes å bli overtatt av Kommisjonen eller organer under Kommisjonen. Kommisjonen er nå inne i en læringsfase, og det kan da være lettere å få gjennomslag for norske synspunkter.

Som Kommisjonen, blir Europaparlamentet gradvis mer involvert i JHA saker, og representerer derfor et potensielt nyttig kontaktpunkt for Norge. Hittil har norske myndigheter bare i liten grad hatt kontakt med Parlamentet og det Juridiske utvalg. Selv om Parlamentet foreløpig ikke har så stor makt på dette området, er det et interessant forum for informasjon om JHA saker, for eksempel i form av høringer og rapporter.

I den senere tid ser det ut som om så vel koordinering, forberedelse og informasjonsflyt knyttet til Norges Schengen-deltakelse har blitt noe styrket. Det er blitt etablert noen høynivå strategigrupper, UD har tatt initiativ til å utvikle et elektronisk informasjonssystem for behandling av JHA saker, og informasjonen fra EU delegasjonen har blitt forbedret. KRD har også etablert en egen samordningsgruppe for EU-Schengen saker. Formålet er å sikre et helhetsperspektiv og effektiv saksbehandling i innvandringsavdelingen i KRD. Flere påpeker imidlertid at disse initiativene kunne være mer formaliserte og rutinepreget, og mindre personavhengig. Det er også et visst behov for informasjon ut til underliggende etater

og institusjoner om resultatene av Schengen arbeidet og hvordan dette kan brukes operativt.

Schengen-samarbeidet har fungert bra dersom man først og fremst ser på det som en mulighet til å være med på å videreutvikle Schengen-regelverket og å bruke Schengen i det praktiske arbeidet i den norske JHA sektoren. På den annen side, dersom man ønsker å utnytte Schengen med henblikk på å få et bredere samarbeid med EU på JHA området, eller generelt i forhold til andre sektorer, kunne Norges engasjement vært langt mer omfattende en det er. Vi vil nå se på noen av de tiltak som da eventuelt kunne iversettes for å oppnå dette.

Konklusjoner og anbefalte tiltak

Vi har i denne rapporten analysert Norges deltagelse i Schengen-samarbeidet, ved å vurderer de ulike aktørenes erfaringer. På denne bakgrunn fremmer vi forslag om tiltak for å styrke Norges deltagelse i Schengen og EUs justissamarbeid. Dette er knyttet delvis til oppfatninger om hva samarbeidet innebærer og hvilke muligheter det gir, delvis til erfaringene på politisk-, embetsmanns- og ekspertnivåene, og delvis til mer generelle problemstillinger knyttet til Norges aktiviteter i Schengen.

Der har fremgått at det er vesentlige forskjeller i oppfatningene av Schengen-samarbeidet i Norge og i EU. Disse ulikhetene i oppfatninger og ønsket om å styrke Norges arbeid utgjør noe av grunnlaget for denne undersøkelsen. Noen instanser mener at Norge ikke i tilstrekkelig grad har utnyttet mulighetene i Schengen-samarbeidet. Det er uklare regler som definerer hva som er Schengen-relevant, og disse reglene tolkes av EU. Det er imidlertid noe varierende synspunkter her, fordi enkelte ser på Schengen primært som justisfaglig samarbeid, og ikke som et grunnlag for mer omfattende norsk politisk engasjement på hele JHA området og overfor EU mer generelt. Uansett er det vel allikevel en oppfatning om at Norge kan styrke sin deltagelse i Schengen-samarbeidet. Selv om EUs representanter og enkelte medlemsland derimot anser avtalen som meget gunstig for Norge, og potensialet for å utvide omfanget av avtalen er begrenset, er det noen muligheter for økt politisk innflytelse på dette området. To overordnede typer anbefalinger følger naturlig av dette.

Det ville være en fordel å **avklare og forankre på høyt politisk nivå strategien for Norges deltagelse i Schengen** – hvorvidt det utelukkende er et teknisk justisfaglig samarbeid eller om det skal danne grunnlaget for en mer omfattende politisk deltagelse i EUs JHA politikk, og eventuelt utgjøre en del av mer betydelig og bredere norsk deltagelse i Europeisk integrasjon. Dette må avklares før man kan gå inn på de ulike anbefalingene. I dag hersker det for mange ulike og uklare oppfatninger om dette i de enkelte departementer og institusjoner. Ikke minst etterlyses dette fra EU.

Dersom det er ønskelig med en mer aktiv norsk utnyttelse av Schengen-samarbeidet, bør det legges opp til en enhetlig strategi for Norges deltagelse. Dette innebærer at

man utvikler mer presise målsetninger for Schengen-samarbeidet, og ikke minst at man *avklarer hvilke resurser som er nødvendige for å realisere den strategi man legger opp* og at man er villig til å bruke de nødvendige ressurser. På EU siden stilles det noen ganger spørsmål både ved Norges hensikt med og ressursbruk i Schengen-samarbeidet. Om ansvaret for dette ligger hos UD eller JD kommer an på hvilket ambisjonsnivå som velges.

Det er tre hovedgrunner til at et styrket og utvidet JHA-samarbeid kan være ønskelig fra norsk side. For det første har Schengen-arbeidet blitt vanskeligere siden 1999, fordi flere problemstillinger som tidligere ble behandlet i sekretariatet i Schengen nå er integrert i EUs mer omfattende JHA samarbeid. For det andre dekker EUs samarbeid nå en rekke policyområder der man fra norsk hold har uttrykt ønske om å delta. For det tredje er det mange grupper som ønsker at norske aktører blir mer systematisk involvert i politikktutforming og implementering i EU. Schengen representerer en interessant mulighet for å delta på måter som kan styrke vår forståelse av hvordan EU systemet fungerer, fordi vi er nesten fullt involvert på dette området.

Vår undersøkelse har imidlertid vist at oppfatningen om og behovene for styrket norsk deltagelse varierer i betydelig grad mellom de forskjellige nivåene. Dette er knyttet til de ulike typer deltagere og de ulike formålene med deltakelse på de tre nivåene.

På ministernivå møter vi en del velvilje, som en refleks av medlemslandenes varierende interesser av å ha med Norge. Men det er klare formelle begrensninger på hvor integrert Norge kan være. Samtidig er kompetansen, og særlig systemkompetansen, mindre i hos den politiske ledelsen i Norge enn hos EUs ministre. Selv med disse begrensede mulighetene er det allikevel muligheter for å ha mer aktiv deltagelse. *EU kompetansen på høyt nivå i fagdepartementene bør styrkes og EU saker bør gis høyere prioritet på det politiske nivå, spesielt når Norge har formannskapet i Fellesorganet.*

På embetsmannsnivå er systemkompetansen bedre og deltagelsen mer omfattende, men de formelle begrensningene er de samme. Her kommer det frem at det hos EU foregår en betydelig politikktutforming før Norge involveres. Også her er det

muligheter for mer aktiv deltakelse, dersom det gis en politisk prioritering. **En av oppgavene på dette nivået bør være å styrke vesentlig det uformelle samarbeidet med EU**, fordi det er her kompetansen om hvordan dette kan gjøres ligger, og betydningen av denne type arbeid øker over tid. Her er det spørsmål om myndighetene er villige til å bruke de nødvendige ressursene. I tillegg, på grunn av både Schengen og Norges deltakelse i EUs politioperasjoner på Balkan, synes det som om det kan være behov for politifaglig ekspertise på delegasjonen. **Det bør opprettes en rådstilling for politisaker ved delegasjonen**. Hovedoppgaven for denne stillingen bør knyttes til det operasjonelle politimessige samarbeidet med EU.

På arbeidsgruppe nivå, og særlig i ad hoc prosjekter, fungerer derimot Norges deltagelse langt mer som om vi var fullverdige medlemmer av EU. Her er det ingen avstemninger. På tross av formelle begrensninger knyttet til at Norge aldri har formannskap på dette nivået og man ikke kan bruke det norske språket, har man meget gode muligheter til å øve innflytelse. Sakskunnskap og uformelle kontakter betyr mer på dette nivået enn formelle regler. Norske eksperter har generelt stor legitimitet, og Norge anses som et land som utnytter dette på en god måte for å få øket innflytelse. I noen tilfeller deltar Norge aktivt, både formelt og uformelt. Dette er bra. **Dersom de uformelle kontakter på arbeidsgruppenivå ikke er utnyttet fullt ut, bør de styrkes**. Det har vært anført at mangelen på mulighet til å uttrykke seg på norsk kan være et problem på grunn av betydningen av nyanser og spesialuttrykk innen politi- og justissektoren. **Det bør derfor innføres et opplæringsstilbud i fag-engelsk og – fransk innenfor justis- og politiområdet**.

Den første av de mer tverrgående konklusjonene er at til tross for de formelle begrensningene i Schengen organene er det vesentlige muligheter for at Norge kan føre justis- og politipolitikk i andre formelle og uformelle fora. Norge har i alt for liten grad utnyttet andre deler av EU systemet enn kontakten med Rådet. Både Kommisjonen, og til dels også Parlamentet, er i økende grad involvert i JHA saker. Et problem som undersøkelsen har avdekket er den manglende og relativt usystematiske kontakten med justismyndigheter og andre departementer i medlemslandene om JHA saker. Utenriksdepartementet bør også regelmessig ta opp JHA saker med utenriksdepartementene i andre medlemsstater. **Den bilaterale kontakten med**

justismyndighetene og andre relevante departementer og institusjoner i medlemslandene bør styrkes vesentlig.

På områder der Norge av formelle årsaker ikke kan delta i EUs arbeid, kan vi utforme politikk i samarbeid med EU i og overfor andre internasjonale organisasjoner, som FN. Flere i EU systemet har påpekt at selv om formelle regler hindrer samarbeid med Norge innenfor EU på visse områder er det ingenting som hindrer at Norge og EU kan samarbeide i forhold til andre internasjonale organisasjoner som behandler de samme temaene, som for eksempel narkotika og terrorisme. ***Norge bør identifisere temaer som egner seg for felles politikkkutforming med EU overfor FN.***

Videre har ikke Norge fullt utnyttet mulighetene for å ta initiativ til samarbeid med grupper av EU land, spesielt ikke-nordiske, om konkrete prosjekter, eller til seminarer, utredninger og opplæringsprogrammer. Dette er tiltak som ikke begrenses av formelle regler, og som delvis etterspørres av EU, for eksempel i forbindelse med Norsk formannskap. ***Norge bør ta initiativ til et større seminar i Brussel om et tema innenfor JHA-området der Norge har noe å bidra med og EU er interessert, og til samarbeid med et eller flere ikke-nordiske EU land om enkelte prosjekter.*** Opplæringsprogrammer rettet mot de nye medlemslandene er meget aktuelt. Dette kan blant annet sees i sammenheng med Norges handlingsplan for Øst-Europa, og de støtteordningene for nye medlemsland som sannsynligvis blir resultatet av EØS-forhandlingene.

Norsk politi- og justisfaglig kompetanse er anerkjent i EU, men i mange tilfeller mangler de norske representantene en bredere systemkompetanse. Dette gjelder både på lavere embetsmannsnivå og på toppnivå i departementene. Selv om norske representanter i mange tilfeller er aktive, kunne ekspertise og deltakelse utnyttes noe bedre, spesielt i uformelle sammenhenger. ***Det bør arrangeres opplæringsprogram om EU-systemets virkemåte for toppembetsmenn i de berørte departementene.*** På tross av at man har meget gode erfaringer med uformelle kontakter virker det som om Norge ikke alltid er like flinke som andre EU land til å utnytte denne muligheten.

I løpet av det siste halvåret ser det ut til at både forberedelse og koordinering av Norges deltagelse har blitt vesentlig forbedret. Formaliserte prosedyrer og

regelmessige møter er en forutsetning for at Norge skal kunne utnytte deltagelsen i Schengen-systemet fullt ut. Hittil har dette vært for personavhengig. ***Det er behov for sterkere koordinering mellom departementenes representanter på delegasjonen.*** Vår undersøkelse har også avdekket at det er et behov for en mer bevisst ***felles strategiutforming innen dette området på departementsnivå i Oslo.*** Strategigruppen er viktig tiltak i denne retning.

Det er et klart behov for mer informasjon om Schengen i Norge, både i forbindelse med saksforberedelse og praktisering av reglene ute i etatene. UD's arbeid med et nytt elektronisk informasjonssystem er et skritt i riktig retning, og EU delegasjonenes informasjonsarbeid mot departementene og etatene har blitt styrket. ***Det bør utvikles gode rutiner som sikrer at informasjon oppdateres og automatisk blir sendt til de berørte institusjoner.*** Dette gjelder ikke kun de saker som forberedes av EU og norske aktørers synspunkter, men også andre medlemslands preferanser og strategier. Det er positivt med de tiltak som både JD, UD og KRD har tatt initiativ til i den senere tid for å styrke den interne koordineringen innenfor departementenes ansvarsområder og på tvers av departementene.

Det er også et voksende behov for å informere andre etater og institusjoner i Norge om EUs beslutninger og politikk på dette området. Dette gjelder særlig med hensyn til å få SIS og andre datasystemer integrert i de ulike etatenes daglige arbeid. ***Informasjonsmaterieell og strategier for utnyttelsen av resultatene av Schengensamarbeidet bør utvikles.***

Norges deltakelse i Schengen har som denne rapporten viser vært vellykket, men det er muligheter for å utnytte Schengen-medlemskapet bedre dersom man vil det og treffer de nødvendige tiltak for å realisere dette. Behovet for tiltak er ikke i første omgang knyttet til bedre utnyttelse av de formelle posisjonene vi har, men heller å finne frem til nye innflytelsesmekanismer. Dette vil kreve ekstra ressurser, men det er igjen et spørsmål om hva man ønsker å oppnå om hvorvidt man er villig til å sette inn de nødvendige virkemidlene.

Centre for European and Asian Studies Publications 2001-2003

BOOKS***Making Policy in Europe***

Svein S. Andersen and Kjell A. Eliassen (2. ed.)

Sage Publications 2001

REPORTS

2/03

ISSN 1500-2683

Norges deltakelse i Schengensamarbeidet: Vurderinger og anbefalinger

Kjell A. Eliassen & Nick Sitter

1/03

ISSN 1500-2683

JSF –Flykjøp og industripolitiske strategier med spesiell vekt på Danmark og Nederland

Kjell A. Eliassen

11/02

ISSN 1500-2683

European Defence Procurement and Industrial Policy: A Comparative 6 Countries Analysis

Kjell A. Eliassen & Markus Skriver

10/02

ISSN 1500-2683

European Defence Procurement and Industrial Policy: The Case of Germany

Joycelyn Mawdsley

9/02

ISSN 1500-2683

European Defence Procurement and Industrial Policy: The Case of Britain

Joycelyn Mawdsley

8/02

ISSN 1500-2683

Defence Procurement, Offset, and Industrial Policy in Europe

Kjell A. Eliassen & Nick Sitter

7/02

ISSN 1500-2683

European Defense Procurement and Industrial Policy: The Case of Netherlands

Kjell A. Eliassen & Markus Skriver

6/02

ISSN 1500-2683

European Defense Procurement and Industrial Policy: The Case of Spain

Kjell A. Eliassen & Markus Skriver

5/02

- ISSN 1500-2683 ***European Defence Procurement and Industrial Policy: The Case of Sweden***
Kjell A. Eliassen
- 4/02
ISSN 1500-2683 ***Militære anskaffelser, gjenkjøp og industripolitikk i Europa***
Kjell A. Eliassen & Markus Skriver
- 3/02
ISSN 1500-2683 ***The European Question and the Norwegian Party System since 1961: The Freezing of a Modern Cleavage or Contingent Opposition?***
Nick Sitter
- 2/02
ISSN 1500-2683 ***The Vodafone-Mannesman Merger: Buying a European License?***
Markus Skriver
- 1/02
ISSN 1500-2683 ***From Sector Regulation to Competition? The Changing Governance of Telecommunications in the European Union***
Kjell A. Eliassen, Catherine B. Monsen & Nick Sitter
- 6/01
ISSN 1500-2683 ***What is eGovernment?***
Markus Skriver
- 5/01
ISSN 1500-2683 ***Single Market, National Companies? The Not-So-Single Market in Financial Services***
Kjell A. Eliassen, Nick Sitter & Markus Skriver
- 4/01
ISSN 1500-2683 ***Foreign Suppliers, Nor-Eskort and the Frigate Project***
Kjell A. Eliassen & Catherine B. Monsen
- 3/01
ISSN 1500-2683 ***Dancing to the European Tune? Scandinavian Competition Policy Reform***
Nick Sitter
- 2/01
ISSN 1500-2683 ***Ever Closer Co-operation? The Limits of the 'Norwegian Method' of European Integration***
Kjell A. Eliassen & Nick Sitter
- 1/01
ISSN 1500-2683 ***Opposing the Centre: Euro-Scepticism and the Politics of Territorial Opposition***
Nick Sitter

JOURNAL ARTICLES AND BOOK CHAPTERS BY CEAS STAFF

- ‘The Governance of Telecommunications in the European Union’
in M. Campanella & S. Eijffinger (ed.), *EU Economic Governance and Globalization*, (Edward Elgar 2003)
K. A. Eliassen, C. B. Monsen & Nick Sitter
- ‘Ungarn – stabilisering gjennom konkurranse’,
in E. Bakke (ed), *Politisk utvikling i Sentral-Europa og Baltikum siden 1999*, (Samlaget 2002)
Nick Sitter
- ‘When is a Party System? A Systems Perspective on the Development of Competitive Party Systems in East Central Europe’
Central European Political Science Review, 3:7 (2002), 67-97
Nick Sitter
- ‘The Politics of Opposition and European Integration in Scandinavia: Is Euro-scepticism a Government-Opposition Dynamic?’
West European Politics, 24:1 (2001), 22-39.
Nick Sitter
- ‘Beyond Class vs. Nation: Cleavage Structures and Party Competition in East Central Europe’
Central European Political Science Review, 2:3 (2001), 67-91.
Nick Sitter
- ‘Comparison of European and South East Asian Integration ’
in M. Telo (ed.), *European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era* (Ashgate 2001)
Kjell A. Eliassen & Catherine B. Monsen